

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Johann Ludwig Trepulka

– aldrig hörde jag en källa klinga så sorgset tyst

Pianostycken med överskrifter efter ord av Nicolaus Lenau

Jubla, sköna unga ros! (28.8.1923) *

Aldrig hörde jag en källa klinga så sorgset tyst. (29.8.1923) *

Skogens sus, underbart har Du berört mitt hjärta! (31.8.1923) *

Allt sover, och över lugnets fält vandrar livets ande med tysta steg. (1.9.1923) *

I öster stiger den klara månen, och Gud täcker himlen med stjärnor. (12 sept. 1923) (op 2:7)

Våren kommer med doft och sång och kärlek. (13 o. 14 sept. 1923) (op 2:4)

Du följer mig genom livet, tankfulla melankoni! (18 o. 19 sept. 1923) *

O, människohjärta, vad är din lycka? (21 o. 22 sept. 1923) (op 2:5)

Väck inte stoltheten ur slummern! (9 okt. 1923) (op 2:2)

Vila på mig, du mörka öga! (11 okt. 1923) (op 2:3)

Och med vågorna följer beslöjade melodier. (3 nov. 1923) (op 2:1)

Så lystrar och brusar själen! (17 nov. 1923) *

Sov, melodiske vän, varifrån denna flöjt? (1 dec. 1923) (op 2:6)

—

Och dimman lättar, som slumrat där. (odat.) *

* Samtliga utom de opusnumrerade uruppförs.

Henrik Löwenmark – piano

Onsdag den 4 november 2015, kl.19.00

Caroli församlingshem, Borås

Ett av de första större verk som tolvtonspionjären **Josef Matthias Hauer** (1883–1959) komponerade i den nya tekniken efter premiären med *Nomos* op 19 (1919) var *Sextio små stycken för piano med överskrifter efter ord av Friedrich Hölderlin* op 25 (1923). Samma år skrev **Johann Ludwig Trepulka** (1903–1945) *Pianostycken med överskrifter efter ord av Nicolaus Lenau*. Man anar ett samband.

Den vi har att tacka för vetskapen om Johann Ludwig Trepulka är pianisten, musikvetaren och flerfaldige boråsgästen Herbert Henck, som berättar: ”När jag under efterforskningar för min bok *Fürsprache für Hauer* läste en essä (...) av Hermann Heiß [Hauer-elev om vilken Henck f.ö. senare skrivit en omfattande bok], fann jag hänvisningar till en mig obekant tonsättare, vilka gjorde mig nyfiken: ’Här skall J.L. Trepulka nämnas, en elev till Hauer med rötterna i lyriken, som följer i sin mästares spår, men som i sina pianostycken ändå erbjuder något helt och hållet personligt.’”

Johann Ludwig Trepulka föddes i Wien 1903. Första bevarade kompositionen är från 1922. Året efter blev han privatelev till Hauer. 1923–28 studier i musikvetenskap, violin, viola, piano och dirigerings. Därefter verksam framför allt som lärare. Största framgången var nog det radiosända uruppförandet av den symfoniska dikten *Die Göttliche*, om Greta Garbo, 1937. Från 1941 anställd vid stadsteatern i Kraków. Inkallades till krigsmakten i oktober 1944. Sista livstecknet är ett fältpostbrev i februari 1945.

Hauer själv nämner Trepulka i *Atonal melodilära* från 1923: ”Faktiskt har jag fått uppleva att en 20-åring (...) skrivit formfulländad atonal musik: pianostycken, sånger, körverk med orgel o.s.v. Sedan dess är vi vänner. Hans namn är Johann Ludwig Trepulka. Han besöker mig då och då och intresserar sig för min arbetsmetod. Jag ger honom en noggrann inblick i min ’verkstad’ och hittills har vi inte stått i vägen för varandra. Han tyder [melos] på helt annat sätt än jag och trots det förstår vi varandra mycket bra. Båda respekterar *nomos*, båda blir alltmer övertygade om tolvtonslagen. Om praktiska spörsmål var vi mycket snart eniga, framför allt vad nedtecknandet beträffar, *notskriften*.”

Och lite längre fram: ”Trepulka här tillägnat sig det ’solida hantverket’ av mig. Vi skriver genast ned varje byggsten* i *alla tolv tonlägena*. Det är visserligen ett mödosamt arbete, men när man sedan har många byggstenar (i huvudet och på papperet!) är sammanfogandet, det egentliga ’komponerandet’ ett nöje. Om arbetet är ordentligt gjort, skulle ingen lyssnare (om han inte känner till hemligheten) ens kunna komma på ’idén’ att dessa byggstenar ursprungligen legat separata och huller om buller.”

*På annat ställe förklarar Hauer: ”Varje byggsten innehåller alltid *alla tolv tonerna*.

(...) En byggsten är ett litet ur melos format musikstycke, en fullkomlig i sig sluten kadens, ett organiskt helt, en form som låter sig infogas i större former.”

Trepulkas *Klavierstücke mit Überschriften nach Worten von Nicolaus Lenau* op. 2 (som tycks ha fått sitt förnamn felstavat) komponerades alltså som en direkt pendang till Hauers pianocykel, och båda gavs ut i tryck i maj 1924. Därmed är Trepulkas verk ett av de första tolvtonswerk som över huvud taget publicerades.

På samma sätt som Hauer drogs till Friedrich Hölderlins poesi lockades Trepulka vid upprepade tillfällen att återvända till Nikolaus Lenaus mörka, melankoliska lyrik med dess känsloladdade naturbilder.

Herbert Henck skriver: ”Likheterna, men också skillnaderna, mellan lärare och elev, bottnar, bortsett från en del yttre drag, framför allt i Trepulkas musikaliska tonfall och i den av Hauer utvecklade tolvtonstekniken (...). Men man märker knappt denna kompositionsteknik, eftersom den inte undviker tonala vändningar, och inbegriper treklanger, oktaver och annat bekant i konstruktionen av den musikaliska satsen. Ofta tror man nästan att det som klingar är en senromantisk musik som avstår från virtuositet, utan att ana att det man hör lyder nya och komplexa lagar. Passionen, patoset, kanske också ungdomens otvungna friskhet, är ojämförligt mycket större hos Trepulka än hos Hauer, som genom sitt flitiga bruk av Friedrich Hölderlins texter valde något svalare färger, som lyfter fram ett andligt element, utan att för den skulle vara mindre sköna eller berörande. I båda verken genomtränger ord och klang, ordning och öppenhet varandra på ett lika självklart som diskret sätt.”

Sedan Henrik Löwenmark för några år sedan presenterade dessa båda pianocykler av mästaren och hans lärjunge, har vi genom den oförtröttlige Herbert Hencks försorg – han är en av de stora musikdetektiverna i vår tid – blivit delaktiga av Trepulkas hela pianoverk. Det visar sig att Trepulka mellan den 28 augusti och den 1 december 1923 komponerade sammanlagt 13 pianostycken av vilka sju valdes ut för att tryckas som opus 2. Resterande sex har bara funnits som handskrift. Av hela manuskriptet kan man utläsa i vilken ordning dessa stycken komponerats, samt även konstatera att Trepulka prövat flera olika ordningsföljder. *Allt sover, och över lugnets fält vandrar livets ande med tysta steg.* (1.9.1923) har försetts med kraftiga parenteser och texten ”Bleibt weg! (Utesluts!). *Så lystrar och brusar själen!* (17 nov. 1923) har fått opusnummer 4. Förutom dessa pianostycken noterade med blyerts, finns även ett separat, odaterat verk skrivet med tusch i den mest utsökta piktur, *Och dimman lättar, som slumrat där*, vilket dock ger intryck av att vara tillkommet något senare.

This image shows a page of handwritten musical notation, likely a piano score. The page is oriented vertically but contains four systems of staves, each with two staves per system. The notation is dense and includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings. In the bottom-left corner, there is a small, ornate publisher's logo or crest. The paper appears aged and slightly yellowed.

Ur Och dimman lättar, som slumrat där.